

viewer (vrouw, belijdend lidmaat Gereformeerde Gemeenten in Nederland) aangegeven, maar inzichtelijke informatie over hoe de vraaggesprekken werden gehouden ontbreekt. Ging dat via aantekeningen of opnameapparaat; hoe werd het verslag geautoriseerd, en welke categorieën respondenten werden geselecteerd? Die vragen blijven onbeantwoord. Behalve de methodologische verantwoording, is er nog een aspect dat enigszins onderbelicht blijft. Er wordt wel aandacht aan de vergelijking met andere migrantengroepen en met de bevindelijke groepen in Nederland geschonken, maar deze is erg summier en biedt te weinig om de groepen in Chilliwack goed te typeren. Dat neemt niet weg dat het boek (een doctoraalscriptie (!) voor de studie geschiedenis aan de Universiteit Leiden) een goed inzicht verschaft in de rol die het bevindelijk geloof bij de integratie van deze migranten heeft gespeeld.

Lammert G. Jansma

Veenwouden

Wortelboer, Hans (2008), *Het instituut Rooms-Katholieke Kerk. Compleet overzicht*, Delft: Eburon pp. 656, ISBN 9789059722378, EUR 32,50.

De Rooms-Katholieke kerk staat tegenwoordig weer in de belangstelling. Zij is 's werelds grootste religieuze organisatie. Ze heeft een lange en indrukwekkende geschiedenis en kent diepzinnige rituelen en symbolen. De kerk is bepalend geweest voor de sociale, politieke en intellectuele ontwikkeling van het Westen. En ze wordt gezien als het enige toekomstige alternatief voor Pinksterprotestantisme en Islam. Tegelijkertijd verdwijnt er veel van de oude glans van het instituut, wat bij sommigen de behoefte oproept die wereld vast te houden en te beschrijven. Een *compleet overzicht*, zoals de ondertitel luidt, van de katholieke kerk wil Hans Wortelboer bieden. Het is de verbeterde en geactualiseerde heruitgave van zijn in 2005 verschenen *De Rooms-katholieke kerk. Het complete handboek*. Het karakter van handboek is bij de heruitgave behouden gebleven. In vier grote thematische hoofdstukken (stichting en uitbouw, leer, ambt, en bestuur) en talrijke paragrafen komen alle aspecten van de kerk systematisch aan bod. De vraag is zoals bij elk handboek: hoe dit genre te bespreken? Ik kies voor vier punten: de auteur en de gebruikte bronnen, de inhoud, het genre handboek en tenslotte iets over de insteek op dit onderwerp.

Allereerst de auteur en zijn bronnen. Wortelboer is volgens de achterflap voormalig secretaris van de KRO. Een belangrijke positie, op het snijvlak van maatschappij en kerk, maar geen kerkhistoricus of kerkjurist – wat voor zo'n boek voor de hand ligt hoewel het geen *must* is. Waarom heeft hij dit boek geschreven? In de inleiding rept hij van een bijna evangeliserende doelstelling: religiositeit individualiseert, terwijl juist de kracht van de katholieke kerk ligt in de institutionele inbedding. Daarom kan in de catechese wel verteld worden over het katholieke geloof, maar moet ook verteld worden over het instituut.

Tenslotte merkt hij op dat veel (deel)informatie over de katholieke kerk aanwezig, maar nergens systematisch bijeen gebracht is. Als we kijken naar zijn lijst met literatuur en bronnen zit hierin dan ook zijn grootste werk: het bijeenbrengen van informatie die reeds in andere bronnen staat. Opvallend voor zijn beschrijving van dit wereldwijde instituut is dat hierin overwegend Nederlandstalige werken staan. De vraag die het gebruik van kwalitatief hoogwaardige bronnen oproept, is waar nu de originele bijdrage van de auteur is. Heeft hij alleen overgenomen en gesystematiseerd, heeft hij informatie geharmoniseerd, heeft hij een nieuwe indeling gemaakt waardoor er een nieuw inzicht ontstaat, heeft hij zelf onderzoek gedaan? Eerlijk gezegd is het moeilijk te beoordelen waar nu de vernieuwende kanten zitten van deze (her)publicatie.

Vervolgens kunnen we iets zeggen over de inhoud: biedt het boek voldoende informatie en correcte informatie? Zoals hierboven aangegeven komen werkelijk alle aspecten van het instituut systematisch en geordend aan bod, verder kan hierover alleen steekproefsgewijs iets gezegd worden. In het uitgebreide hoofdstuk over de pausen komen ze allemaal biografisch voorbij, ook Benedictus XVI. Over de eerste (Petrus, die in sommige publicaties van overtuigde katholieken wordt gezien als Paus in moderne zin) wordt in nuchtere historische termen geschreven. In het hoofdstuk over heiligen worden alle relevante aspecten besproken (bijvoorbeeld bedevaarten), ook de belangrijkste heiligen van de wereldkerk, en van Nederland en Vlaanderen worden besproken. Bij het hoofdstuk geschiedenis is aandacht voor ordes en congregaties, waarbij ook lokale Nederlandse en Vlaamse stichtingen worden meegenomen. Terecht is hier ook aandacht voor de nieuwe stichtingen zoals Focolare en Neo-Catechumenaat. In het hoofdstuk over ambten is een, door de sterke oriëntatie op officiële Romeinse documenten, op zich correcte beschrijving opgenomen over de diaken. Echter, woorden als *caritas*, liefdadigheid, naastenliefde en diaconie – die een belangrijk onderdeel van de praktijk van dit ambt vormen, zeker in Nederland – komen in het lemma niet voor. Bij de ontwikkeling van de theologie is ook aandacht voor recente, kerk-kritische stromingen. Kortom: al met al een omvattend overzicht, inhoudelijk niet verkeerd, sterk georiënteerd aan officiële documenten en verklaringen (en zelfs eerder aan de voorzichtige kant waardoor het geen spannend of uitdagend boek is), regelmatig beschrijvingen van de Nederlandse en Vlaamse situatie hoewel het geheel erg top-down van opzet is.

Een andere vraag is of het genre 'handboek' nog wel van deze tijd is. De vraag stellen is haar beantwoorden, en de auteur geeft hiervoor al een aanzet: de meeste informatie is al bekend, je moet van goede huize komen om een eigen visie te kunnen poneren. Ook is de meeste informatie tegenwoordig op internet beschikbaar – daarvoor hoeft je geen nieuw handboek te schrijven van 655 pagina's. De missionerende motivatie van de auteur overtuigt mij ook niet helemaal: is het handboek bestemd voor pastores en anderen die mensen inwijden in de katholieke kerk, of voor degenen die ingewijd worden? Eigenlijk maakt het niet uit, want beide groepen zie ik dit boek niet ter hand nemen: te dik, te omvangrijk, te formeel, te institutioneel, te intellectualistisch, teveel niet-relevante informatie, te wei-

nig toegepast op de lokale geloofsgemeenschap en teveel op de wereldkerk, en het ademt te zeer de geest van een tijd die voorbij is, die deels niet meer relevant is en die ook niet of in gewijzigde vorm terug zal komen.

En daarmee ben ik bij het laatste punt aangekomen: de insteek op het onderwerp. De titel spreekt wat dat betreft voor zich: het *instituut* Rooms-Katholieke Kerk. Het is merkwaardig dat de auteur een boek schrijft over het instituut, terwijl de laatste tijd juist meer geschreven wordt over de kerk als beweging, als netwerk, als 'vloeibaar', als een traditiestroom waar een veelvoud aan groepen en groepjes zich aan relateert en mee identificeert. Het institutionele gedeelte van de kerk bestaat nog steeds, en het laat zich soms met de nodige kracht kennen, maar sociologisch krijgt het een andere waarde die in het boek niet naar voren komt. Het is veelmeer de garant, het kader, een culturele bovenbouw, soms ook een folkloristische uiting van een organisatie die ondertussen bezig is zichzelf helemaal opnieuw uit te vinden in de huidige maatschappelijke context. Wie een boek schrijft over het instituut schrijft daarom voor freaks. En op dat punt heeft de auteur een dankbare recensent getroffen.

Erik Sengers

(Vrije Universiteit)

Luykx, Paul (2007), *'Daar is nog poëzie, nog kleur, nog warmte'. Katholieke bekeerlingen en moderniteit in Nederland, 1880 – 1960*, Hilversum: Uitgeverij Verloren, pp. 376, ISBN 978-90-8704-020-8, € 29,-.

De golf van bekeringen tot het katholicisme op het eind van de negentiende en in de eerste helft van de twintigste eeuw is een interessant verschijnsel, vooral omdat de bekeerlingen uit verschillende groepen kwamen. Paul Luykx probeert in deze studie deze golf in kaart te brengen en te verklaren. Voor sociale wetenschappers is vooral daarom dit boek interessant.

De auteur wil een beeld schetsen van dit verschijnsel, toegespitst op de bekeringen onder de sociaal-culturele elites. Hij beperkt zich niet tot de literaire elite (meest bekende voorbeelden zijn Frederik van Eeden, Pieter van de Meer de Walcheren, Gabriel Smit, Helène Nolthenius), maar behandelt ook de bekeringen van schilders en architecten zoals Jan Toorop en Pieter Talma, politici als H.P. Marchant, bekeerlingen uit het communisme (o.a. Daniel de Lange), wetenschappers (o.a. Fr. Buytendijk), theologen (W. v.d. Pol) en journalisten. Deze stukken laten zich met plezier lezen, maar het valt wel op dat materiaal van de bekeringsgeschiedenissen soms mager is en datzelfde geldt van de analyse ervan. Van sommige figuren wordt enkel vermeld dat ze op jeugdige leeftijd overgingen tot de katholieke kerk.